

indexes of scale product, effectiveness and efficiency of economic process; kind of economic activity.

УДК 343.9.024

ШЛЯХИ ЗАПОБІГАННЯ РИЗИКУ ВІДМИВАННЯ ДОХОДІВ НЕПРИБУТКОВИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ

Поліщук О.А., к.е.н., доцент

Вінницький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету

Костенко В.П.

В статті досліджується підстави для виникнення підозр у неприбуткових організаціях, вивчена діяльність FATF (міжнародна група з протидії відмиванню брудних грошей) та основні шляхи запобігання ризику відмивання доходів неприбутковими організаціями в Україні.

Ключові слова: ризик, доходи, відмивання доходів, оподаткування, неприбуткові організації.

Сталий розвиток українського суспільства передбачає наявність прозорості та ефективної фінансово-кредитної системи та небанківського сектору, які захищені від зловживань щодо їх використання злочинцями для відмивання, легалізації „брудних” коштів та тими, хто фінансує тероризм.

Під фінансуванням тероризму розуміється надання чи збір активів будь-якого роду з усвідомленням того, що їх буде використано повністю або частково для організації, підготовки і вчинення окремим терористом або терористичною організацією визначеного Кримінальним кодексом України терористичного акту, втягнення у вчинення терористичного акту, публічних закликів до вчинення терористичного акту, створення терористичної групи чи терористичної організації, сприяння вчиненню терористичного акту, будь-якої іншої терористичної діяльності, а також спроби здійснення таких дій.

Міжнародна практика та оцінка міжнародних експертів свідчить, що існують численні випадки залучення неприбуткових організацій до фінансування тероризму. При цьому, неприбуткові організації можуть використовуватись як пряме джерело прибутку, або як прикриття для діяльності з відмивання грошей, або фінансування тероризму.

Тобто, використання неприбуткових організацій для фінансування терористичної діяльності може мати різні форми. Однією можливістю є створення неприбуткових організацій з заявленими добродійними цілями, які однак насправді існують лише для переведення коштів на користь терориста або терористичної організації.

Іншою можливістю є проникнення терористів чи їх прибічників у неприбуткову організацію, створену для цілком законних гуманітарних чи добродійних цілей. Після того як такі особи обіймуть провідні посади в

неприбутковій організації, вони можуть переказати частину коштів, зібраних на благочинні цілі, для прямої чи непрямой підтримки терориста або терористичної організації. Іноді це робиться без прямого відому вкладників та в деяких ситуаціях без відому працівників і керівництва самої неприбуткової організації.

Є ще й така можливість, коли неприбуткова організація є посередником або прикриттям руху коштів, як правило, з однієї країни до іншої. У деяких випадках функція підтримки неприбутковою організацією може також розповсюджуватися на переміщення самих терористів та їх організаційну підтримку [1, с.25].

Як приклад можна навести ситуацію з типологій Групи з розробки фінансових засобів боротьби з відмиванням грошей (FATF), в якій йдеться про зловживання посадовим становищем в неприбуткових організаціях.

Неприбуткова організація мала філії в різних країнах, де здійснювала проекти з розвитку співпраці. Деякими з цих філій керували особи, пов'язані з терористичною організацією. Однак, керівник неприбуткової організації не знав про зв'язок частини ключового персоналу в керівництві її філій з цією терористичною організацією.

Головний офіс неприбуткової організації був розташований в одній країні, а одна з її філій - в країні-бенефіціарі, що отримувала допомогу від проекту. Незважаючи на те, що керівник філії неприбуткової організації в країні-бенефіціарі, не входив у штат працівників філії у країні, де розташований головний офіс, він отримував пожертви від різних фізичних і юридичних осіб (в тому числі нерезидентів). Таким чином, керівник філій в країні-бенефіціарі мав можливість спрямовувати ці кошти на користь терористичної організації, використовуючи своє посадове становище.

Тому, неприбутковим організаціям під час здійснення власної діяльності рекомендується звертати увагу на ризик бути використаними з метою фінансування тероризму.

Зважаючи на складність виявлення злочинного використання неприбуткових організацій терористами або терористичними організаціями та залучення їх до фінансування тероризму, неприбутковим організаціям доцільно здійснювати ідентифікацію осіб під час прийняття їх як учасників (членів) таких організацій, зокрема, вкладників благодійних фондів, а також звертати особливу увагу на джерела набуття неприбутковими організаціями майна на предмет недопущення бути залученим до фінансування тероризму.

Підставою для виникнення підозр у неприбуткових організаціях можуть бути факти звернення до них осіб або проведення фінансових операцій такими організаціями з особами, зазначеними у:

- Переліку осіб, пов'язаних із здійсненням терористичної діяльності (за даними офіційного сайту Державного комітету фінансового моніторингу України (http://www.sdfm.gov.ua/articles.php?cat_id=126&art_id=319&lang=uk);

- Переліку осіб, пов'язаних із здійсненням терористичної діяльності (за даними офіційного сайту Державного казначейства США (<http://www.treas.gov/offices/enforcement/ofac/sdn/index.shtml>);

- Переліку осіб, на які накладено фінансові санкції (згідно з даними офіційного сайту Ради Європи (http://ec.europa.eu/external_relations/cfsp/sanctions/list/consol-list.htm));
- Переліку осіб, пов'язаних із здійсненням терористичної діяльності (згідно з даними офіційного сайту ООН (<http://www.un.org/sc/committees/1267/consoltablelist.shtml>));
- інших інформаційних джерелах, які розміщені за наступними Інтернет – адресами: www.lexisnexis.com/hottopics/lnkyc/Default.asp.

Боротьба з легалізацією доходів, одержаних злочинним шляхом, є актуальною не лише в Україні. Наразі у світі небайдуже ставляться до походження коштів. З метою боротьби з відмиванням «брудних» коштів, одержаних злочинним шляхом, створюються відповідні міжнародні організації, які застосовують певні санкції до тих країн, що не вживають необхідних заходів у цьому напрямку. Своєчасне виконання вимог та врахування рекомендацій у національному правовому полі зазначених організацій дозволить підвищити ефективність функціонування національних підрозділів фінансових розвідок.

Першим національним органом, завданням якого була боротьба з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом, можна назвати створену в 1970 р. законом про банківську таємницю Мережу попередження фінансових злочинів (Financial Crimes Enforcement Network (FinCEN)), яка знаходиться в підпорядкуванні міністерства фінансів Сполучених Штатів Америки (далі – США). Функцію боротьби з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом, цей орган почав здійснювати лише в 1986 р.

В результаті розгортання в США заходів щодо запобігання та протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, і в інших країнах почали створюватися національні органи, основним завданням яких стала зазначена діяльність. У світовій практиці такі органи отримали назву «підрозділи фінансових розвідок» (далі – ПФР), під якими розуміють національні органи, відповідальні за збір, аналіз і передачу компетентним органам інформації про випадки відмивання грошей, виявлених при розкритті фінансової інформації, що стосується доходів, відносно яких є підозра про їх злочинне походження.

На міжнародному рівні основна боротьба з відмиванням доходів ведеться в рамках заснованої в 1989 р. на зустрічі країн G-7 у Парижі Групи з розробки фінансових заходів з відмивання грошей (FATF) і створених за її зразком регіональних організацій (Група Егмонт (Egmont Group), Спеціальний комітет експертів Ради Європейського співтовариства з питань взаємної оцінки заходів протидії відмиванню коштів (PC-R-EV, MONEYVAL), Азійсько-Тихоокеанська група (APG), Група країн Карибського басейну (ESAAMLG) та ін.).

Визнаючи загрозу для банківської системи і фінансових установ, глави держав або урядів країн Великої Сімки та президент Європейської Комісії скликали Групу з розробки фінансових заходів з відмивання грошей, до складу якої увійшли країни – члени Великої Сімки, Європейська Комісія та вісім інших країн. FATF були надані повноваження щодо дослідження методів та

тенденцій відмивання грошей, розгляду уже вжитих заходів на національному або міжнародному рівнях та визначення заходів, які ще треба здійснювати з метою боротьби проти відмивання грошей.

У квітні 1990 р. FATF склала звіт, в якому було вміщено сорок рекомендацій, що забезпечують широкі засади для заходів, необхідних у боротьбі проти відмивання грошей. З того часу FATF продовжує вивчати методи, що використовуються для відмивання грошей, а також здійснила поновлення Сорока рекомендацій з тим, щоб вони відображали зміни, які сталися у сфері відмивання грошей, і всіляко спонукає інші країни у всьому світі вжити заходів щодо боротьби з цією проблемою [2, с.176].

Група з розробки фінансових заходів з відмивання грошей – це міжурядовий орган, завданням якого є розробка і сприяння стратегії боротьби з відмиванням грошей як на національному, так і на міжнародному рівнях. Таким чином, FATF є «органом формування стратегії», діяльність якого спрямована на формування необхідної політичної волі для здійснення реформування національного законодавства та регуляторної системи з метою боротьби з відмиванням грошей.

FATF не має ані чітко визначеної конституції, ані необмеженого строку існування. Кожні п'ять років FATF проводить регулярні огляди своїх завдань. Її країни-члени зобов'язалися дотримуватися дисципліни багатостороннього моніторингу і взаємного контролю. Проведення самооцінки та виконання процедур взаємної оцінки є основними інструментами, завдяки яким FATF стежить за ходом реалізації Сорока рекомендацій урядами країн-членів.

Діяльність FATF спрямована на виконання таких основних завдань [3]:

- поширення інформації про заходи у сфері боротьби з відмиванням грошей на всіх континентах і в усіх регіонах світу. FATF сприяє створенню всесвітньої мережі боротьби з відмиванням грошей шляхом розширення кількості країн-членів, створення регіональних органів боротьби з відмиванням грошей у різних частинах світу та тісної співпраці з відповідними міжнародними організаціями;

- здійснення моніторингу за реалізацією Сорока рекомендацій в країнах-членах FATF. Хід реалізації Сорока рекомендацій в усіх країнах-членах здійснюється завдяки підходу, який включає дві складові: щорічне проведення самооцінки та більш детальна процедура взаємної оцінки;

- здійснення огляду тенденцій у сфері відмивання грошей та відповідних контрзаходів (проведення «типологічних досліджень»). Відмивання грошей – це діяльність, що постійно змінюється, і визначення тенденцій таких змін здійснюватиметься і надалі. Країни-члени FATF збирають інформацію і відомості про основні тенденції у сфері відмивання грошей, щоб забезпечити відповідність Сорока рекомендацій вимогам і реаліям часу.

Діяльність деяких регіональних та міжнародних органів, таких як Група країн Азійсько-Тихоокеанського регіону з відмивання грошей (APG), Група країн Карибського басейну з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (CFATF), Комітет експертів з оцінки заходів з відмивання

грошей Ради Європи та Група представників офшорних країн у сфері банківського нагляду (OGBS), у повному обсязі або частково присвячена здійсненню аналогічних завдань щодо своїх країн-членів, які ставить FATF стосовно країн, які до неї входять. Тому співпраця з такими організаціями, спрямована на забезпечення впровадження усіма країнами світу ефективних контрзаходів проти відмивання грошей, є надзвичайно важливою частиною стратегії FATF.

Одним із найважливіших елементів протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, відповідно до Рекомендацій FATF №№ 10 і 11 ст. 3 Директиви ЄС № 91/308 «Про запобігання використанню фінансових систем для відмивання грошей», є ідентифікація клієнта фінансової або іншої операції. В окремих міжнародно-правових документах, присвячених адміністративно-правовому механізму запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, також міститься однозначна рекомендація фінансово-кредитним установам не відкривати анонімні рахунки. П. Бернасконі, крім неефективної діяльності органів юстиції, виділяє такі сприятливі умови, характерні для країн, в яких відбувається відмивання грошей: відсутність бухгалтерського обліку для банків, анонімні банківські рахунки, відсутність обов'язку ідентифікації клієнта. А у рекомендаціях FATF зазначається, що фінансові установи не повинні вести анонімні рахунки або рахунки, відкриті на явно фіктивні прізвища.

У типологічних звітах FATF проводиться розмежування між залученням (отриманням) коштів, або збиранням коштів, та відмиванням або обробкою коштів. Таке визначення використовується як контекст для обговорення злочинного використання неприбуткових організацій і неофіційних систем переказу грошових коштів терористичними організаціями.

Аналізуючи окремі кроки, якими можна перевести або приховати кошти, – банківський переказ, об'єднання з легітимними коштами, створення непрозорих юридичних осіб, використання неофіційних систем переказу коштів тощо, – важко, якщо взагалі можливо, визначити якусь одну діяльність, конкретну дію, пов'язану з тероризмом або організованою злочинністю. Для цього потрібно розглянути таку діяльність у контексті інших чинників, щоб визначити зв'язок з фінансуванням терористичної діяльності.

На підставі зазначеного, основними положеннями рекомендацій FATF визнаються такі зобов'язання [4, с.72]:

– криміналізація відмивання грошей, одержаних у результаті вчинення злочинів (рекомендація 4) та вжиття заходів щодо арешту та конфіскації таких доходів (рекомендація 7);

– зобов'язання для фінансових установ здійснювати ідентифікацію своїх клієнтів, у тому числі будь-яких осіб, до яких перейшла певна власність, та належне ведення обліку (рекомендації 10 і 12);

– вимога щодо фінансових установ повідомляти компетентні національні органи про підозрілі операції (рекомендація 15) та запроваджувати широке коло заходів внутрішнього контролю (рекомендація 19);

– адекватні системи контролю та нагляду за діяльністю фінансових установ (рекомендації 26–29);

– необхідність підписання міжнародних угод та прийняття національного законодавства, яке б дало змогу країнам здійснювати оперативну і ефективну співпрацю на всіх рівнях (рекомендації 32–40) [3].

Безсумнівно, що ключовим органом у загальнодержавній системі протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, є ПФР (FIU), який може отримувати інформацію про операції, що мають ознаки легалізації доходів, аналізувати їх та в разі виявлення ознак злочину передавати відповідну інформацію до правоохоронних органів.

Як свідчить міжнародний досвід, регулюючі органи повинні мати достатньо широкі повноваження для здійснення контролю за фінансовими інститутами, збору і передачі інформації про підозрілі комерційні операції. Ефективність боротьби з відмиванням грошей тісно пов'язана з можливістю доступу регуляторів до необхідної інформації, навіть при наявності в законі положень про комерційну і банківську таємницю (п. 3 ст. 4 Конвенції Ради Європи «Про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом» від 08.11.1990 р.). Обов'язковою умовою в цьому випадку є дотримання контролюючими органами вимог конфіденційності отриманої інформації. Крім того, повинні бути перекриті можливості для відмивання доходів через неконтрольовані фінансові організації (такі як пункти обміну валют) і осіб, які за родом своєї діяльності пов'язані з обігом грошей [6, с.10-11].

На нашу думку, до завдань ПФР в обов'язковому порядку мають входити:

– участь у формуванні та реалізації державної політики щодо визначення основних напрямків боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом;

– постійне співробітництво та взаємодія з державними та правоохоронними органами, а також компетентними органами іноземних держав та міжнародними організаціями в зазначеній сфері;

– наявність повноважень щодо регулювання діяльності у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, не тільки підконтрольних фінансових установ, але й інших осіб, які здійснюють операції з готівкою (надвідомчий контроль);

– надання практичної і методичної допомоги фінансовим організаціям щодо виявлення підозрілого (сумнівного) характеру операцій їхніх клієнтів.

Напрацьовуючи досвід, міжнародні організації постійно вдосконалюють форми і методи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. Дотримання рекомендацій таких організацій дозволить суттєво покращити діяльність підрозділів фінансових розвідок у зазначеній сфері як на національному, так і міжнародному рівнях. Належне нормативно-правове забезпечення боротьби з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом, визнано світовим співтовариством найважливішим елементом боротьби з організованою злочинністю і фінансуванням тероризму.

Необхідною умовою боротьби з легалізацією доходів, одержаних злочинним шляхом, є налагоджені співробітництво та плідна взаємодія підрозділів фінансових розвідок усіх країн світу, координаторами якої виступають відповідні міжнародні організації.

Література

1. Аналітичний огляд деяких аспектів «відмивання» коштів та діяльності конвертаційних центрів в Україні, їх вплив на загальну економічну ситуацію в державі. – К., 2001.
2. Поліщук О.А. Шляхи пошуку джерел фінансування діяльності неприбуткових організацій / О.А. Поліщук, Т.І. Ковальчук // Матеріали всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції «Сучасний стан та перспективи розвитку фінансової системи України», 25 квітня 2012 року. - Вінниця: Центр підготовки навчальних та науково-методичних видань ВТЕІ КНТЕУ, 2012. - С. 176-178.
3. Про запобігання використанню фінансової системи для відмивання грошей: Директива ЄС (91/308/ЄЕС) від 10 червня 1991 р. // Збірник «Законодавчі і нормативні акти Національного банку України». - 1998. - № 7. - С. 56.
4. Про ратифікацію Конвенції про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом: Закон України від 17 грудня 1997 р. // ВВР. – 1998. – № 16. – С. 72.
5. Про Сорок рекомендацій Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF): Постанова Кабінету Міністрів України та Національного банку України № 1124 від 28 серпня 2001 р. // Офіційний вісник України. – 2001. – № 35. – С. 1630.
6. Сильницький Ю. Щодо рекомендацій групи з розроблення фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) // Вісник податкової служби України. - 2001. - № 39. - С. 9–11.

Summary

Ways to prevent risk of money income non-profit / Polishchuk A.A., Kostenko V.P.

In the article the reasons for suspicion of non-profit organizations studied activity FATF and the main ways of preventing the risk of money income non-profit organizations in Ukraine.

Keywords: risk, income, money income, taxation, non-profit organizations.